

Varnhem och de kristna vikingarna

Speltid: 29 min

Från: 11 år och uppåt

Ämne: Historia, religion

Produktionsland:
Sverige 2018

Svensk version:
© Cinebox, 2018

Ansvärig utgivare:
Ann Nordström

Filmnr: EDU0128

För ytterligare källinformation:
Kontakta Cinebox
08-445 25 50

Nyckelord

arkeologi, vikingatiden, järnåldern,
kristendom, gravar, stenhögar,
stenkyrka, krypta, begravingar,
Varnhem

Sammanfattning

För drygt tusen år sedan var det vikingatid i Norden och befolkningen var ännu inte kristen. Men nya utgrävningar ger oss en ny historia från 900-talet. Gravarna i Västergötland visar att människor var kristna tidigare än historikerna trott och svenska historieböcker bör uppdateras.

Kata hette en mäktig vikingakvinna som lät bygga den första svenska stenkyrkan i Varnhem. Därmed bröt hon mot den tidens tabun. Kata och hennes make Kättil ger oss kunskap om hur det gick till när Sverige tog steget från en bygdemakt till en kungamakt.

Referat

Vid mitten av 1100-talet var klosterkyrkan i Varnhem den finaste platsen att bli begravd. Varför det var så har länge varit en historisk gåta eftersom man inte funnit några stenhögar från vikingatiden på platsen och därmed inga tecken på att det skulle varit en betydelsefull plats. Varför valdes just den här platsen ut?

Arkeolog Maria Vretemark berättar i början av programmet om den arkeologiska gåtan som förbryllat arkeologer och historiker länge. I området runt Varnhem finns det gott om gravhögar från den äldre järnåldern fram till 800-talet. Många av dem stora med fina skatter i, exempelvis guld och importerade lyxföremål från romarriket. Detta vittnar om att mäktiga personer blivit begravda i området. Så varför hittar man inga alls från den yngre järnåldern, som anses vara vikingatidens högperiod?

Arkeologerna vid Västergötlands museum bestämmer sig för att gräva i området. De får tidigt utdelning då de upptäcker stenblock in bit ner i jorden. Efter ett tag växer en mur fram och så småningom blir en hel stenbyggnad frilagd. Det visar sig vara en kyrka med en krypta under, vilket var väldigt ovanligt i Sverige. Ingen av de andra 1100-talskyrkorna i området har en krypta. När de börjar gräva runt kyrkan dyker det upp en mängd skelett i jorden. De har hittat kyrkogården. När skeletten daterats upptäckts att de äldsta till allas stora förvåning var från tidigt 900-tal, alltså mitt under vikingatidens högperiod. Då hade ju inte Sverige kristnats?

Man har funnit Sveriges äldsta kristna gravar och inser vad anledningen är till att man inte hittat några stenhögar från yngre järnåldern. Vikingarna i området hade kristnats betydligt tidigare än man tidigare hade trott och därmed behöver historien skrivas om.

När utgrävningen fortsätter hittas också de finaste gravarna som ligger närmast kyrkan. Den finaste av de alla, en kalkstenskista, tillhör en kvinna som troligen är godsägaren. Tack vare runskriften på locket fick man också reda på att hon hette Kata. Hon blev 30-35 år och dog på 1040-talet. I den näst finaste graven hittar de skelettet av en man. Det är troligt att detta är Kättil, Katas man.

Historiaprofessor Dick Harrison berättar att Kung Knut i början av 1000-talet erövrade stora delar av England och kontrollerade därmed nästan hela Nordsjöområdet. Han intog även London och när Englands kung dödades gifte han sig med änkan och utropade sig till ny kung över England. Knut åkte många gånger över till England och hade på resorna med sig mäktiga män från Sverige. De tog bland annat med sig silvermynt hem från resorna och de som bistod kungen under resorna fick silver i belöning. I Varnhem hittades en stor silverskatt med mynt som präglats av den engelska kungen, vilket kan ses som bevis för att någon från Varnhem varit med på kungens resor och därmed antagligen var en mycket betydelsefull person. Det kan mycket väl vara Katas man som varit med på resorna.

Arbete efter filmen

Det ses också som troligt att Varnhemskyrkans arkitektur med kryptan är inspirerad av de engelska kyrkorna, vilket ger en bild av att svenskar inspirerades av och förde med sig kultur från andra länder som de besökt under resorna, snarare än bilden av att munkar kom till Sverige och missionerade. Utgrävningarna i Varnhem kastar därmed nytt ljus över hur det gick till när Sverige kristnades och de kulturella influenser som kom från andra länder. Den arkeologiska gåtan har dessutom fått sitt svar.

Frågor till filmen

1. Mellan vilka år varade den äldre vikingatiden i Västergötland?
2. Vad är de många kullarna som kan ses i området runt Varnhem för något?
3. Vad var så speciellt med den kyrka som de hittade vid utgrävningen?
4. Vad är en krypta?
5. Varför var detta fynd så sensationellt?
6. På vilket sätt tror man att kristendomen spred sig till Västergötland?
7. Hur förändrades begravningsritualerna när människorna i Varnhem blev kristna?
8. När började man bygga i sten?
9. Hur fick man reda på hur gammal kyrkan är?
10. Hur kunde arkeologerna få reda på namnet på den som fick den finaste graven?
11. Vem tror man att det var?
12. Hur tror man att de fick idén och pengarna till att bygga kyrkan?
13. Vilka svar gav utgrävningen för arkeologerna? Vad var det nya som kom fram?

Diskussionsfrågor

- Varför är det viktigt att historieböcker som används i utbildning ständigt uppdateras?
- Vad menas med att historia är en "levande vetenskap"?
- Är det viktigt att göra nya arkeologiska utgrävningar i om-

råden som varit orörda länge? Är det värt att göra åverkan på naturen? Vad tycker ni?

- I introduktionstexten till filmen skriver man att Kata bröt mot flera av den tidens tabun. Vad kan det vara för något som de tänker på?
- Hur begravde man människor under vikingatiden? Vilken blev den största förändringen när kristendomen infördes? Vad vet ni om begravningsritualer i andra kulturer? Hur gör vi idag när vi begraver våra närstående?

Förslag till arbete med filmen:

Uppgift 1

1. Låt eleverna anteckna svar på frågorna under tiden ni tittar på filmen. Låt dem berätta för varandra vad de skrivit ned.
2. Dela in klassen i grupper som samtalat kring diskussionsfrågorna. Låt dem redovisa sina tankar för hela klassen efter en stund.

Uppgift 2

- Dela upp eleverna i grupper och låt dem ta reda på mer om:
 - vilken roll [kvinnor](#) hade under vikingatiden
 - vilken roll [män](#) hade under vikingatiden
- Be att de antecknar och att grupperna sedan får redovisa för klassen på valfritt sätt.

Uppgift 3

Undersök hur historieskrivningen har sett ut förut:

I filmen är historieprofessor Dick Harrysson med och berättar om upptäckterna i Varnhem. Men vad anger Dick Harrysson om Sveriges kristnande, enligt följande klickbara artikel från Populär Historia: [100 händelser som skakade Sverige](#)? Scrolla ned till listan som anger när Sverige kristnades.

- Skiljer det sig från vad som sägs i filmen? I så fall, hur vet du vilken uppgift du ska lita på? Vad är bra att tänka på för att veta om en historisk källa går att lita på?
- Leta efter ytterligare uppgifter om Sveriges kristnande. Hittar du mer som inte stämmer med det som sägs i filmen?

Internetkällor

Internetkällor

SO-rummet

[Nordens kristnande](#)

SVY Nyheter

[Vikingakvinnan Kata – en av de första kristna svenskarna](#)

Populär Historia

[När Sverige blev kristet](#)

Populär Historia

[100 händelser som skakade Sverige](#)

Historiska museet

[Män under vikingatiden](#)

Historiska museet

[Kvinnor under vikingatid](#)

Västergötlands Museum

[Kata gård – Varnhem](#)

SVD - Svenska Dagbladet

[När blev Sverige kristet?](#)

NE

[Bli en digital skola med NE](#)

DuckDuckGo

[Sökmotorn som inte spårar dig](#)

Filmtips

Från 9 år

[Birka - vikingastaden](#)

[Stora civilisationer - vikingar och kelter](#)

Från 12 år:

[Sanningen om vikingar - del 1](#)

[Sanningen om vikingar - del 2](#)

Från 13:år

[Sveriges historia 3 - Vikingatiden](#)

[Civilisationens födelse - Vikingarnas strapatser](#)

[Birkas hemlighet](#)

Spelfilmtips (fantasy, från 11 år)

[Skämmerskans dotter](#)

Läroplanen

Filmen *Varnhem och de kristna vikingarna* passar bra för undervisning i Historia och Religion i grundskolan och gymnasiet. Här enligt några exempel ur det centrala innehållet i Lgr11 och Gy11, se www.skolverket.se.

Historia, årskurs 4-6, ur ämnets syfte

Genom undervisningen i ämnet historia ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer,
- kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap,
- reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv, och
- använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används.

Centralt innehåll för årskurs 4-6

Kring forntiden och medeltiden till ca 1500

- Kristendomens införande i Norden. Religionens betydelse för kulturer och stater i Sverige och de övriga nordiska länderna samt konsekvenser av dessa förändringar för olika människor och grupper.
- Nordens kulturmöten med övriga Europa och andra delar av världen genom ökad handel och migration, till exempel genom vikingatidens resor och medeltidens handelssystem.
- Vad arkeologiska fynd, till exempel myntskatter och fynd av föremål från andra kulturer kan berätta om kulturmöten och om likheter och skillnader i levnadsvillkor för barn, kvinnor och män.

Hur historia används och historiska begrepp

- Exempel på hur forntiden, medeltiden, 1500-talet, 1600-talet och 1700-talet kan avläsas i våra dagar genom traditioner, namn, språkliga uttryck, byggnader, städer och gränser.
- Vad begreppen förändring, likheter och skillnader, kronologi, orsak och konsekvens, källor och tolkning betyder och hur de används i historiska sammanhang.

- Tidsbegreppen vikingatiden, medeltiden, stormaktstiden och frihetstiden samt olika syn på deras betydelser.

Religion årskurs 4-6

Religioner och andra livsåskådningar

- Ritualer och religiöst motiverade levnadsregler samt heliga platser och rum i kristendomen och i de andra världsreligionerna islam, judendom, hinduism och buddhism.
- Berättelser från fornskandinavisk och äldre samisk religion.

Religion och samhälle

- Kristendomens betydelse för värderingar och kultur i det svenska samhället förr och nu. Kristna högtider och traditioner med koppling till kyrkoåret, till exempel sånger och psalmer.
- Hur spår av fornskandinavisk religion kan iakttas i dagens samhälle.

Historia, 1a1, GY

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll:

- Den europeiska epokindelningen utifrån ett kronologiskt perspektiv. Förhistorisk tid, forntiden, antiken, medeltiden, renässansen och upplysningstiden med vissa valda förändringsprocesser och fördjupningar. Problematisering av historiska tidsindelningars beroende av kulturella och politiska förutsättningar utifrån valda områden till exempel varför tidsbegreppet vikingatid infördes i Sverige under 1800-talets slut eller jämförelser med tidsindelningar i någon utomeuropeisk kultursfär som Kina eller Indien.
- Tolkning och användning av olika slags källmaterial i digital och annan form.